

УДК 338.124.4:339.194

Пластун Олексій Леонідович

доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,

ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми

МЕТОДИ БОРТЬБИ З ІНФОРМАЦІЙНОЮ АСИМЕТРІЄЮ

Проаналізовано основні групи методів боротьби з інформаційною асиметрією. Зауважено на перспективність використання біржової інформації в якості інструменту по зниженню рівня інформаційної асиметрії в економіці.

Ключові слова: інформаційна асиметрія, теорія сигналів, аналіз біржової діяльності.

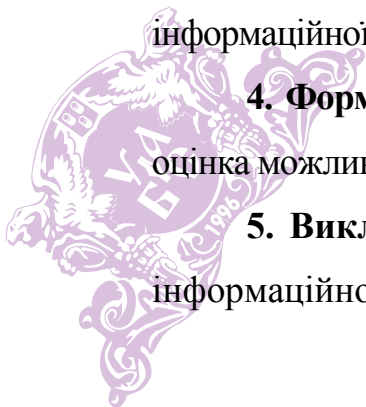
1. Постановка проблеми. Інформаційна діяльність перетворилась в важливий елемент ринкової інфраструктури сучасного суспільства. В той же час нерівномірний розподіл інформації, різна її доступність для учасників ринкових відносин призводить до того, що частина економічних суб'єктів отримує переваги над іншими. Це призводить до деформації ринкового механізму та неефективності окремих складових економічної системи (а іноді і системи в цілому).

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями інформаційної асиметрії та методів боротьби з нею займались переважно західні науковці. Найбільший вклад в теоретичну розробку та осмислення за даною тематикою внесли Акерлоф Дж., Спенс М., Стігліц Дж., Веблен Т., Мірліз Дж.

3. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на значний теоретичний та практичний інтерес до проблеми, питання інформаційної асиметрії та її подолання все же залишається відкритим.

4. Формування цілей статті. Метою даного дослідження є комплексна оцінка можливих методів по боротьбі з інформаційною асиметрією.

5. Виклад основного матеріалу. Виходячи з важливості проблеми інформаційної асиметрії та тих наслідків, що супроводжують її, необхідно

систематизувати наукові дослідження на предмет виявлення основних методів та підходів щодо зниження та подолання інформаційної асиметрії.

На думку Акерлофа Дж. проблема інформаційної асиметрії має тільки два способи розв'язання – гарантії і репутація. При чому реалізувати гарантії можна лише через суд, а гарна репутація можлива лише у відкритому суспільстві (в такому суспільстві кожен громадянин має вільний доступ до інформації про всі компанії та продавців) [2].

Дослідження праць інших економістів показало, що цей підхід не відображає усе різноманіття методів та інструментів, які дозволяють знизити інформаційну асиметрію та її негативні наслідки. Тому в роботі було розроблено авторську класифікацію методів боротьби з інформаційною асиметрією (рис. 1).

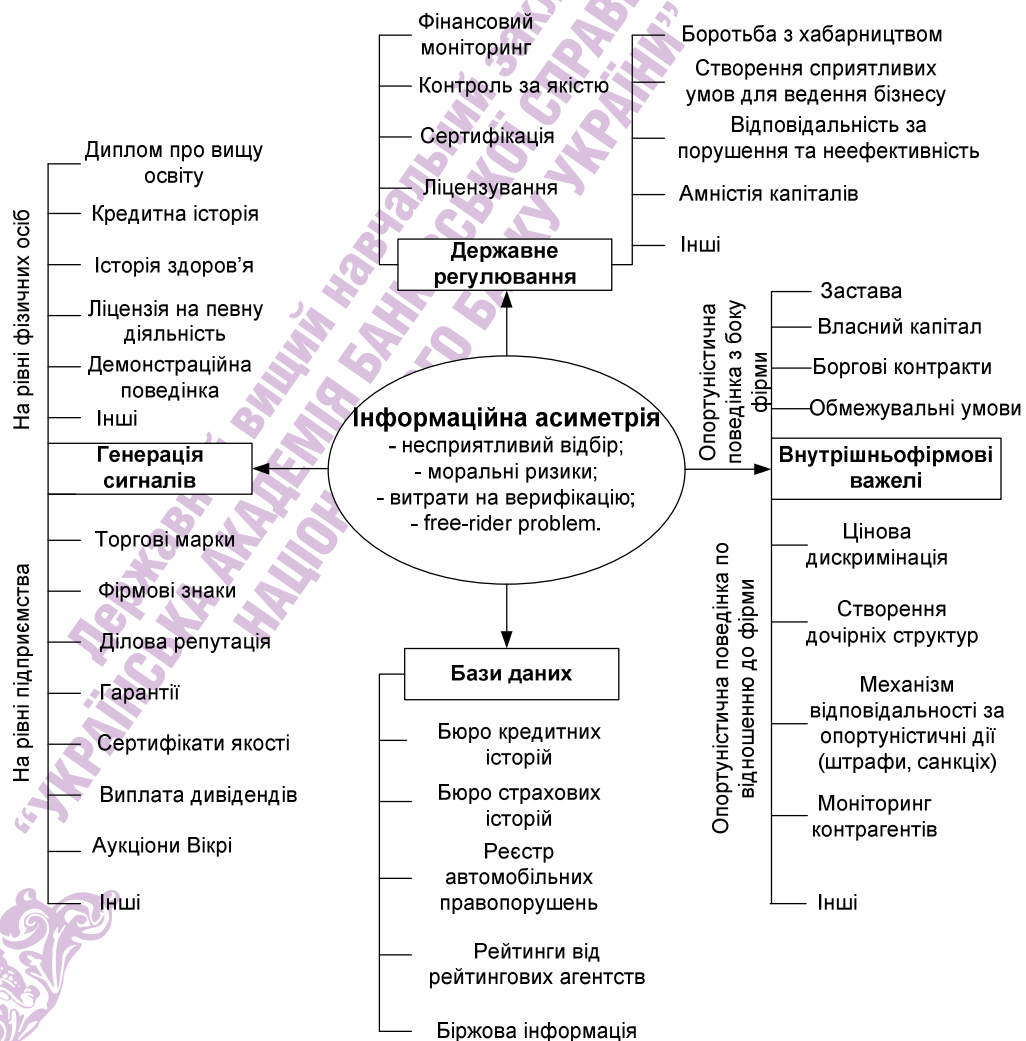

Рис. 1 – Методи боротьби з інформаційною асиметрією

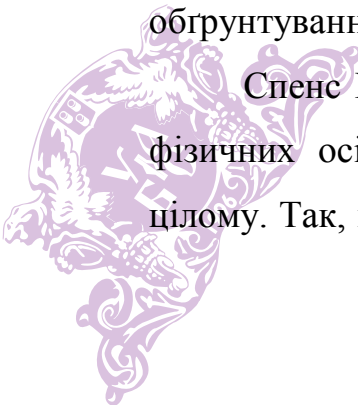

Відповідно до запропонованої класифікації, пропонується виділяти 4 групи методів, що сприяють зниженню інформаційної асиметрії в економіці. Звичайно, пропонований перелік не претендує на повну універсальність та врахування всіх можливих варіантів зниження інформаційної асиметрії, втім дає загальне уявлення щодо основних можливостей, які є в розпорядженні держави, підприємств, фізичних осіб для зниження рівня інформаційної асиметрії та подолання її негативних наслідків.

Основу методів боротьби з інформаційною асиметрією виступила «теорія ринкових сигналів» Спенса М., згідно з якою продавці мають надавати додаткову інформацію про якість своїх товарів. Це забезпечить протидію несприятливому відбору і збереже ефективність ринку. В якості такої додаткової інформації на рівні компаній можуть виступати фірмові знаки, торгові марки, гарантії, репутація фірми, сертифікати якості, дипломи різних конкурсів та престижні номінації, рекомендації, кваліфікація, а також виплата дивідендів як сигнал благополуччя та добрих перспектив [9].

Рішення фірми надати гарантію є не просто свідченням того, що фірма здатна краще за інших покрити ризик виробничого браку, а є передачею інформації про впевненість фірми у якості своєї продукції. Коли клієнт купує страховий поліс з великою франшизою, він робить це не тому, що схильний до ризику, а тому, що тим самим він передає страховій компанії інформацію про готовність прийняти ризик, оскільки вважає ймовірність нещасного випадку незначною [1]. Прикладів ринкових сигналів можна навести сотні. Теорія Спенса М. на сьогодні є одним з основних генераторів методології боротьби з інформаційною асиметрією, тому зупинимось більш детально на її основних положеннях та обґрунтуванні тих чи інших сигналів.

Спенс М. виділяє сигнали не лише на рівні компаній, але і на рівні фізичних осіб (наприклад, найманих працівників), а також держави в цілому. Так, коли держава намагається показати своє прагнення впоратись

з високою інфляцією, її центральним банком проводиться рестриктивна грошово-кредитна політика.

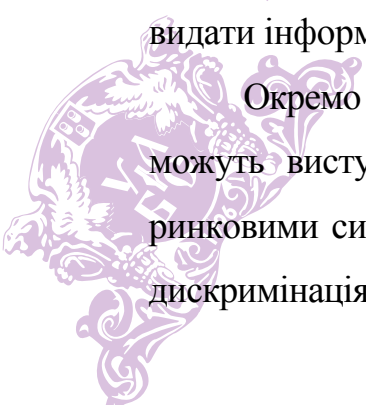
Одним прикладом генерації сигналів на рівні держави є існування спеціальних державних установ, що виконують функції інститутів гарантування і страхування. Наприклад, наявність Фонду гарантування вкладів населення сигналізує вкладникам про надійність банківської системи, знижуючи тим самим рівень інформаційної асиметрії між населенням і банківською системою.

Що стосується рівня індивідуальних фізичних осіб, варто зауважити, що ця група сигналів була первинним об'єктом дослідження Спенса М.

В якості прикладу він наводить ситуацію, коли наймач при прийомі нового працівника ніколи точно не знає, які в дійсності його професійні якості. В такому випадку освіта виступає в якості генератора сигналів: якщо у потенційного працівника є диплом, то роботодавець вважає його досить працьовитим та інтелектуально розвиненим. Тому навіть посередній випускник коледжу (отримав диплом, але не отримав знань) матиме більш високі шанси знайти гарну роботу, ніж більш здатний працівник, але без диплому. До додаткових «сигнальних» чинників крім освіти, Спенс М. також відносить расу, вік і стать [4].

Розвиток теорії сигналів отримала в роботах Стигліца Дж. та Ротшильда М., які розробили механізм «зворотної ринкової адаптації». Сутність останнього полягає в тому, що недостатньо інформовані учасники ринку отримують інформацію від більш інформованих учасників. Наприклад, страхова компанія (недостатньо інформований учасник) має стимулювати своїх клієнтів (добре інформований учасник), для того, щоб «примусити» їх видати інформацію про власний страховий ризик [10].

Окремо нами були виділені інструменти суб'єктів господарювання, що можуть виступати в якості альтернативи або використовуватись разом з ринковими сигналами Спенса М.. Це, зокрема, цінова дискримінація. Цінова дискримінація в різних формах також може досить ефективно протидіяти

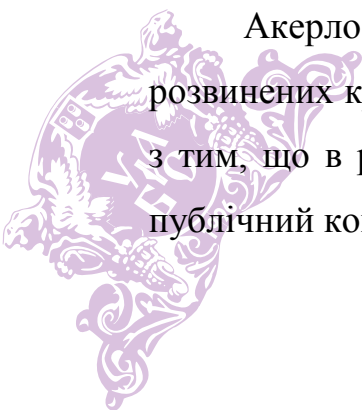
інформаційній асиметрії та її ефектам. Встановлення різних цін на послугу для різних споживачів дозволяє знизити рівень моральних ризиків та буде протидіяти несприятливому відбору. Наприклад, здорова особа, для якої імовірність страхового випадку (для медичного страхування) досить низька буде платити менші страхові внески, аніж особа із проблемами зі здоров'ям, яка, відповідно, буде сплачувати більші страхові внески, оскільки ймовірність настання її страхового випадку значно вище [6].

Створення дочірніх структур дозволяє зробити діяльність материнської компанії більш прозорою, оскільки інвесторам стає більш зрозумілою як стратегія компанії в цілому, так і діяльність її в розрізі окремих напрямів, які представлені дочірніми компаніями та їх результатами. Плюс виділення дочірніх компаній сприяє зниженню негативної синергії, що може існувати, коли всі напрямки діяльності ведуться «під одним дахом» [7].

Моніторинг контрагентів та їх економічної активності, незважаючи на витратність, дозволяє значно знизити ймовірність фінансових втрат внаслідок інформаційної асиметрії.

Ефективна боротьба з інформаційною асиметрією неможлива (або принаймні значно ускладнюється) без державного регулювання. Таким чином, ще одним елементом системи протидії інформаційній асиметрії, її зниження є активна участь держави в певних аспектах економічної діяльності. Це, зокрема, державний контроль за якістю товарів та послуг, створення спеціальних державних служб, інспекцій, бюро по контролю за якістю в різних сферах соціально-економічної активності. Використання цих та інших методів державного регулювання створює передумови для зниження інформаційної асиметрії [6].

Акерлоф Дж. відмічає, що в цілому інформаційна асиметрія в розвинених країнах дещо менша за країни, що розвиваються, що пов'язано з тим, що в розвинених країнах налагоджений ефективний державний та публічний контроль за якістю продукції [5].

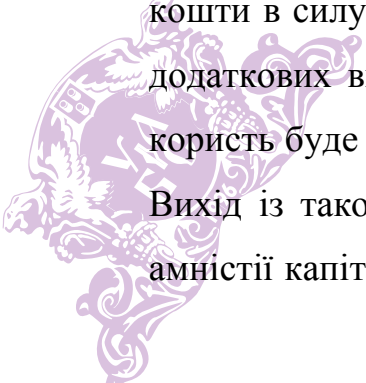

Прикладом державного регулювання інформаційної асиметрії є голографічні марки, які досить важко підробити. Відповідно їх наявність на виробі свідчить про його автентичність і відповідність внутрішнього змісту формі. Важливим елементом державного регулювання інформаційної асиметрії є ліцензування, сертифікація.

Проведення державної політики, що буде сприяти веденню бізнесу, направленої на боротьбу з хабарництвом за умови відповідальності за порушення та неефективну реалізацію тих чи інших аспектів державної політики теж буде сприяти зниженню інформаційної асиметрії.

Що стосується фінансових ринків, то виключно важливим є досвід США та організації там системи державного контролю за діяльністю в фінансовій сфері. З метою зниження рівня інформаційної асиметрії та недопущення опортуністичної поведінки по відношенню до інвесторів, в США була запроваджена Комісія по цінним паперам та біржовим ринкам (Securities and Exchange Commission – SEC). Ця державна агенція примушує фірми, що продають свої цінні папери на фондових ринках, слідувати стандартам бухгалтерського обліку та розкривати інформацію про доходи, активи та обсяги діяльності. Стандарти бухгалтерського обліку були розроблені для того, щоб інвестори могли оцінити фінансовий стан підприємств, в які вони інвестували кошти, знижуючи таким чином рівень інформаційної асиметрії.

Актуальним для України та значної кількості країн, що розвиваються, є такий метод зниження інформаційної асиметрії на рівні «держава-суб'єкти господарювання» як амністія капіталів. Тіньова економіка є типовим наслідком інформаційної асиметрії і в країнах, що розвиваються складає більше 50% легального сектору економіки. Тіньові кошти в силу своєї природи не можуть бути трансформовані у капітал (без додаткових витрат) і приносити користь економіці країни (принаймні ця користь буде дуже обмеженою, особливо з позиції держави та її бюджету). Вихід із такої непростой ситуації було запропоновано Сото Е. у вигляді амністії капіталів. Він відмічає, що коли амністія капіталів була проведена

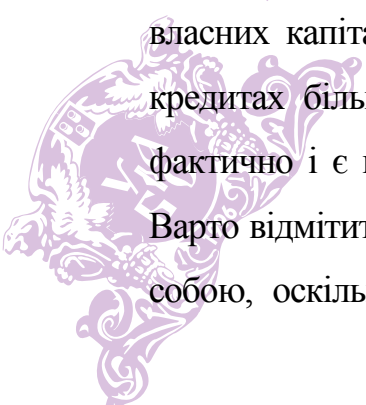
в Перу фактично за ніч обсяг легальних активів в країні зріс вдвічі, а на протязі наступних 10 років вони зросли у 15 раз [3].

Окремим блоком було виділено сукупність методів, що мають суто інформаційну природу. Це, наприклад, створення різного роду спеціалізованих баз даних (кредитні та страхові історії, реєстри автомобільних та інших правопорушень тощо). Важливим елементом сучасної світової фінансової системи, що протидіє інформаційній асиметрії є рейтингові агентства та їх оцінки, що здійснюються на рівні держав і окремих підприємств та сприяють кращому розумінню стану того чи іншого економічного суб'єкта. На рівні «менеджмент-акціонери» інформаційна асиметрія може бути знижена шляхом моніторингу акціонерами діяльності фірми. Конкретними інструментами в даному випадку можуть виступати проведення аудиту чи перевірка діяльності менеджменту.

Проаналізовані групи методів не завжди дають можливість досягти бажаного результату через існування витрат на верифікацію, «проблеми халявщика» тощо, розглянемо декілька альтернативних методів (підходів) до зниження інформаційної асиметрії.

Найбільш розповсюдженим підходом, що дозволяє знизити інформаційну асиметрію на різних типах ринків є використання посередників.

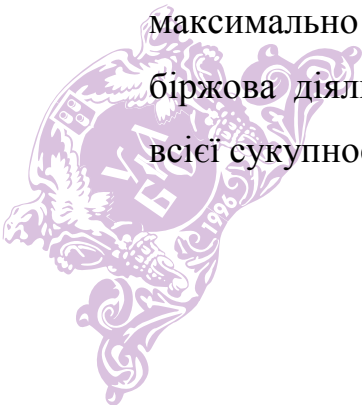
На фінансових ринках головними фінансовими посередниками є банки. Банки, надаючи кредити позичальникам стають експертами з оцінки їх кредитоспроможності, які здатні відрізнити «гарних» позичальників від «поганих». Таким чином банки виступають посередником між тими, хто хоче позичити гроші (беруть кредит в банку) та тими, хто хоче отримати дохід з власних капіталів (кладуть гроші на депозит в банку). Оскільки відсотки по кредитах більші відсотків за депозитами – банки отримують прибуток, що фактично і є платою за посередництво та зниження інформаційної асиметрії. Варто відмітити, що у випадку банків «проблема халявщика» вирішується сама собою, оскільки інформація, що генерується банк, використовується самим

банком (банк сам видає кредит). Оскільки в Україні основним джерелом капіталу для підприємств є не емісія акцій чи облігацій, як у розвинених країнах, а отримання банківських кредитів – роль банків у зниженні інформаційної асиметрії в фінансовій сфері є виключно важливою.

В якості фінансового посередника, що зменшує інформаційну асиметрію, рівень морального ризику та проблему «принципал-агент» можна виділити венчурні фонди. Фірми венчурного капіталу об'єднують ресурси своїх партнерів та використовують їх кошти, щоб допомогти підприємцям розпочати новий бізнес. В обмін на використання венчурного капіталу, фірма отримує частку в новому бізнесі. Оскільки перевірка доходів і прибутків виключно важлива для усунення морального ризику, фірми венчурного капіталу зазвичай наполягають на участі кількох своїх представників в якості членів керівного органу компанії, щоб вони могли уважно стежити за діяльністю фірми. Оскільки акції фірми зосереджені в руках венчурної компанії, вони не торгуються на фондових площадках, а, отже, «проблеми халявщика» в даному випадку просто не існує, оскільки немає можливості використати інформацію від венчурної фірми для отримання прибутків від зміни ціни акцій підприємства. Таким чином лише фірма венчурного капіталу в змозі використати всі переваги своєї діяльності з перевірки та застосувати відповідні стимули для скорочення проблеми морального ризику.

Важливою сферою економічної активності, що допомагає знизити інформаційну асиметрію, є біржова діяльність. Сигнали, які посилає економічна система своїм учасникам, володіють значним часовим лагом. Тому останнім доводиться діяти в умовах перманентної невизначеності. В той же час сферою економічної діяльності, де інформація абсорбується максимально швидко, генеруючи сигнали в режимі реального часу є біржова діяльність та ціни на активи як практичний результат обробки всієї сукупності інформації.

Як відмічають Пінидек Р. та Рубінфельд Д., біржа – це те місце, де інформація вирівнюється, а ринкові ціни – свого роду інструмент по вирівнюванню, або ж індикатор [8].

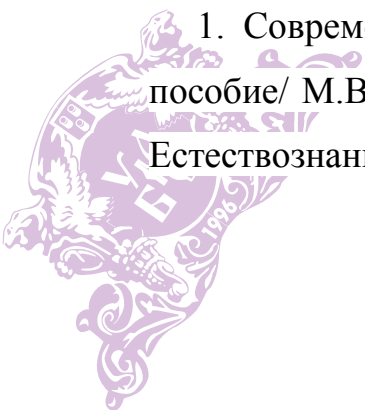
Таким чином, ретельний аналіз біржових ринків, аналіз цін їх динаміки та ступеня реакцій на певні події дозволяє отримати більш об'єктивну і адекватну картину економічної дійсності, тобто знизити інформаційну асиметрію. Інформація з бірж важлива не тільки через свою швидкість, але і через те, що вона формується як результат аналітичної роботи значної кількості професіоналів – біржових аналітиків, трейдерів, інвесторів та інших учасників. Отже, біржова інформація є унікальною як за своєю швидкістю, так і якістю.

Тому дослідження економічних процесів крізь призму біржової інформації з подальшим розробленням методичних рекомендації щодо трактування поточної дійсності на базі аналізу біржової інформації є важливою науковою та практичною задачею, яка спрямована на подолання інформаційної асиметрії в економіці.

Висновки. Звичайно, аналізований перелік методів боротьби з інформаційною асиметрією не є вичерпним, втім дає загальне уявлення щодо можливих варіантів по боротьбі з нею. В той же час, одним з найбільш перспективних методів на сьогодні нам бачиться використання саме біржової інформації як ефективного інструменту по зниженню рівня інформаційної асиметрії в економіці.

Список використаної літератури

1. Современные экономические теории в трудах нобелиантов: учебное пособие/ М.В. Довбенко, Ю.И. Осик. - М.: Издательський дом "Академия Естествознания", 2011. - 360 с.

2. Спенс, Майкл. Энциклопедия Кругосвет Универсальная научно-популярная онлайн-энциклопедия // [Электронный ресурс] / – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/SPENS_MAKL.html
3. Akerlof G. The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism // Quarterly Journal of Economics. 1970. № 84. P. 485–500.
4. Dealing with Imperfect Information // [Electronic source] / – Mode of access: <http://www.econport.org/content/handbook/Imperfect-Information/dealing.html>
5. Krishnaswami Sudha, Subramaniam Venkat Information Asymmetry, Valuation, and the Corporate Spin-off Decision // [electronic source] - http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=123088
6. Pinydck, Robert S. and Daniel L. Rubinfeld. Microeconomics. 5th Ed. pp.606-609
7. Spence M. Market Signaling. Harvard University Press, 1974.
8. Stiglitz J.E . Rothschild M. Some Further Results on the Measurement of Inequality. – Journal of Economic Theory, April 1973 (6:188-204)
9. Сото Эрнандо. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире / Пер. с англ. Б. Пинскер, науч. ред. Р. Левита — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. — 272 с
10. Джозеф Стігліц – дослідник інформаційної економіки і страхового бізнесу та критик Світового банку http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/154.htm

METHODS OF INFORMATION ASYMMETRY REDUCTION

The main groups of methods to reduce the information asymmetry are discussed. Special attention is paid to the exchange markets' information as a perspective tool of information asymmetry reduction.

Keywords: information asymmetry theory of signals, analysis of the exchange activity.